

benytte oplysningerne, kirkerne og deres sager meddeler, når de fortæller noget på historiens andre områder, og det er fristende at sammenligne kirkeværket med den tilsvarende beskrivelse af de danske voldsteder. Så først forstår man, hvor vanskeligt man ville være stillet, hvis man ikke havde kirkerne som kilder.

Hvor grundigt man går frem, vil man få et indtryk af ved at se beskrivelsen af Sct. Olai Kirke i Helsingør, den nye domkirke, som den kaldes, hvormed behandlingen af Frederiksborg amt indledes. Den fylder foreløbig 153 sider og kan først ventes afsluttet i 4. hæfte. Alene af dette omfang vil det forstås, at man har opgivet ethvert hensyn til det lettilgængelige, værket er og må efter sin plan være et opslagsværk, hvor man kan finde, hvad man har brug for, og i en anmeldelse er det umuligt at fremhæve et afsnit på bekostning af andre. Lorentz Jørgensens store altertavle nævnes kun, fordi omtalen af den og billederne er et eksempel på de mange kunsthistoriske aspekter, værket indeholder, så Danmarks kirker også bliver et repertorium i landets kunsthistorie. Som følge af værkets plan er det dog tidskrævende at samle oplysningerne om et bestemt emne eller en kunstnerpersonlighed, da meddelelserne må fremledes under de enkelte kirker.

Næsten alle Nationalmuseets embedsmænd har på en eller anden måde givet et bidrag til værket, og de nuværende redaktører Erik Moltke og Elna Møller fortsætter den smukke tradition, det forrige slægtled grundlagde. Det er let at angribe disse store samlingsarbejder, der i deres skematiske opbygning kan virke monotone, og i den ensartede opregning af kendsgerninger ikke er umiddelbart tiltrækkende. Men de vinder ved et nærmere bekendtskab, og vil man lære Sct. Olai Kirke at kende, må man ganske vist selv besøge fortidsmindet og glæde sig over det, men man må ikke

overse, at udbyttet af et besøg er afhængigt af et forudgående studium. For at virkeliggøre dette er Danmarks kirker tilvejebragt.

Helge Sjøgaard.

Præsteindberetninger om fæstegods m. v. i Vendelbo stift 1568 og 1599. Udg. af Udvalget for udgivelse af kilder til landbefolkningens historie v. C. Rise Hansen. (I kommission hos Dansk Videnskabs Forlag, 1964).

Historikere har meget at sige gamle tiders præstemænd tak for. Præsternes egne arkiver med kirkebøgerne som rygrad ligger det lige for at nævne. Men der findes også andet vigtigt materiale, især de mangfoldige præsteindberetninger, strækkende sig lige fra reformationstiden og til ind i forrige århundrede. Præsterne blev til skiftende tider spurgt om mangt og meget, men størst historisk værdi har indberetningerne fra midten af 1500-tallet til slutningen af 1600-tallet om sognenes økonomiske forhold, fordi de giver et meget væsentligt bidrag til oplysning om ejendomsforhold m. v. i tidsrummet mellem reformationen og den ældre enevælde, de store matriklers tid.

En oversigt over de bevarede indberetninger fra hele landet findes i Fortid og Nutid bd. XIX. Det viser sig, at der er bevaret særlig meget fra Nordjylland – det gælder for øvrigt også andre vigtige arkivalier – så materialet herfra giver særlig rige muligheder for at studere ejendomsfordeling, sociale forhold m. m. Indberetningerne dækker det gamle Vendelbo stift (tidligere Børghlum), dvs. landet nord for Limfjorden, indbefattet Mors. De er blevet til på foranledning af kancelliet, men det bevarede materiale, som for en stor del består af præsternes egenhændige optegnelser, findes nu i det nørrejske landsarkiv (Ålborg bispearkiv). Indberetningerne er tidligere blevet udgivet i en

sammentrængt og bearbejdet form, særlig må man fremhæve D. H. Wulffs fortjenstfulde arbejde: *Statistiske Bidrag til Vendelbo Stifts Historie (1872-74)*, som også rummer andre indberetninger og fortsat er af værdi. Wulffs materiale er nylig blevet udnyttet i Viggo Hansens disputats: *Landskab og bebyggelse i Vendsyssel (1964)*. Men der er god grund til at påskønne, at vi nu har en fuldstændig udgave af dette stof. Man får ikke blot oplysning om jordegodsejerne i de enkelte sogne, men om samtlige beboelser, foruden gårde og bol også gadehuse, og desuden tallet på samtlige decimanter (tiendeydere) i forhold til antallet af beboelser. Enkelte præster nævner ligefrem de forskellige beboeres navne, og ind imellem gemmer sig forskelligartede historisk værdifulde oplysninger, til eksempel en notits som denne: Item nogle store jordhuse, som bor gamle folk udi, der ligger udi forte og fælled (indberetn. 1568, Lødderup sogn, Mors). Den er ikke uden socialhistorisk perspektiv. Andre steder kan man finde oplysninger om sandflugtens hærgen, markernes forfatning, møller osv.

Det er en bog, som vil blive til gavn og glæde for såvel lokal- som righistorikere.

Paul G. Ørberg.

H. K. Kristensen: Gamle sydvestjyske fiskerlejer. Et bidrag til vestkystfiskeriets historie. (Skrifter nr. 1, udgivne af Historisk Samfund for Ribe amt, 1965). 217 s.

Et selvstændigt erhverv har fiskeriet ikke altid været; men det har, som bekendt, ind i mellem haft meget stor økonomisk betydning som f. eks. i Skånemarkedets og Nibefiskeriets tid. Det område, H. K. Kristensen dækker med sin nye bog: kyststrækningen fra Nymindegab til Husum, opnåede aldrig en tilsvarende placering – til gengæld er det så meget mere

egnet som udgangspunkt for en generel skildring af fiskernes og fiskeriets vilkår. For det er faktisk det, der på trods af den lokale indsnævring her er givet.

På en grund af omfattende kildestudier i såvel danske som tyske arkiver – og megen læsning skildrer Kristensen vestkystfiskeriets udvikling fra middelalderen til ca. 1900, da erhvervet med de nye og store både helt skiftede karakter. Han gennemgår de enkelte lejer, har endog Helgoland med, redegør for fartøjer, redskaber og fangstformer, for fiskehandelen og for livet i det hele taget ude i det land, der, før det blev sommerhus- og feriecentrum, virkelig var barskt og ugæstmildt.

Det er et imponerende arbejde, der som type vil være af overordentlig værdi for andre af tilsvarende karakter – og det rækker langt ud over den geografiske afgrænsning.

Finn H. Lauridsen.

Aage Bonde (red.): Soldat i Viborg 1865-1965. (Viborg byhistoriske arkiv, Centralbiblioteket). 1965, 119 s. i 4°.

I anledning af Viborgs 100-års jubilæum som garnisonsby er udgivet dette skrift (et mindre antal eksemplarer er i handelen, pris 20,50 kr.). Redaktøren, overbibliotekar Aage Bonde indleder med et rids af garnisonens historie, hvori redegøres for hvilke afdelinger og højere stabe, der i perioden har haft hjemsted i byen, hvilke talmæssige styrker, der har været tale om, hvor de har haft til, og hvilke forbindelser der har været med byens civile liv. Efter dette følger en række kapitler, der tilsammen kunne have haft titlen »soldaterliv i Viborg«. For de ældste afsnits vedkommende er det optryk af tidligere offentliggjorte erindringer, men allerede fra 1890'erne er det erindringer nedskrevet på redaktionens foranledning til denne lej-